

Armoedemonitor 2018

Onderzoeksrapport

Colofon

Afdeling Informatie- en Contractmanagement
Afdeling Kennis
Maatschappelijk Domein – gemeente Zaanstad

Resultaten gebaseerd op eigen berekeningen gemeente Zaanstad op basis van niet-openbare microdata van het Centraal Bureau voor de Statistiek.

1 Inleiding

Achtergrond

In opdracht van de raad laat het college om het jaar een Armoedemonitor of een Minima effectrapportage opstellen. Een Armoedemonitor geeft inzicht in hoeveel armoede er in Zaanstad is en kenmerken van deze mensen, maar ook wordt inzicht gegeven in het bereik van gemeentelijke regelingen en welke achtergrond deze inwoners hebben. Een Minima effectrapportage geeft een beeld van de invloed van de landelijke en de gemeentelijke maatregelen op de financiële positie van inwoners met een laag inkomen, waarbij onderscheid wordt gemaakt naar verschillende soorten huishoudens.

In 2018 is de raad de Minima effectrapportage over 2018 aangeboden. Nu ligt voor u de Armoedemonitor 2018, opgesteld in 2019. Aan de hand van informatie van het CBS is onderzocht hoeveel armoede er in Zaanstad is, hoe deze zich ontwikkelt, in welke mate arme huishoudens bekend zijn bij de gemeente en hoe armoede zich verhoudt tot andere problematiek. Ook is een vergelijking gemaakt tussen Zaanstad en andere gemeenten.

Nieuwe opzet van de monitor

De Armoedemonitor 2018 kent een andere opzet dan eerdere edities.

In 2014 en 2016 is de Armoedemonitor door onderzoeksbureau KWIZ opgesteld. Deze onderzoeken waren voor een belangrijk deel gebaseerd op de bestanden van de gemeente. Het ging toen om het bereik van de doelgroep voor de gemeentelijke regelingen. Doordat deze onderzoeken gebaseerd waren op de data van de gemeente zelf, bleven de inwoners die geen contact hadden of hadden gehad met de gemeente buiten deze onderzoeken.

In 2018 was het mogelijk gebruik te maken van microdata van het CBS in combinatie met gemeentelijke data. Microdata van het CBS zijn koppelbare, geanonimiseerde data op persoonsniveau waarmee onder andere de gemeente onder strikte voorwaarden zelf statistisch onderzoek kan doen. Door deze microdata te gebruiken is de Armoedemonitor niet beperkt tot de gegevens van de gemeente zelf, maar hebben de gegevens betrekking op alle inwoners van Zaanstad. Hierdoor is een beter beeld verkregen van de armoede in Zaanstad. Nu is voor het eerst breed inzicht verkregen in omvang van de armoede in Zaanstad en nu weten we ook meer over de groep werkende armen.

In de monitor is geen zicht op inwoners met een hoger inkomen, maar een laag netto besteedbaar inkomen. Deze inwoners zitten ondanks hun hogere inkomen, toch op een laag netto besteedbaar inkomen. Bijvoorbeeld omdat er beslag is gelegd op hun inkomen of doordat zij in de schuldsanering zitten. Het aantal mensen met een laag inkomen ligt dus hoger. Hoeveel precies kunnen hier niet vermelden.

De data van het CBS zijn van 2017. Data van recentere datum zijn niet beschikbaar omdat inkomensgegevens bij het CBS twee jaar achterlopen. Ondanks dat de data van het CBS betrekking hebben op 2017, is deze informatie goed bruikbaar om inzicht te krijgen in het bereik van de gemeentelijke regelingen en de armoede binnen onze gemeente.

Doordat het onderzoek nu met andere data is uitgevoerd kunnen de cijfers van dit rapport niet een op een vergeleken worden met die van de eerdere armoedemonitors. Wel kunnen we op basis van de CBS-data van eerdere jaren een historische trend schetsen.

Armoede, wat bedoelen we daarmee?

Het begrip armoede kan op diverse manieren geïnterpreteerd worden. Het Sociaal en Cultureel Planbureau definieert armoede als volgt: 'Mensen zijn arm wanneer ze gedurende langere tijd niet de middelen hebben om te kunnen beschikken over de goederen en voorzieningen die in hun samenleving als minimaal noodzakelijk gelden.'

In Nederland wordt door de rijksoverheid een minimuminkomen (de 'middelen' zoals dit in de definitie wordt genoemd) gegarandeerd via de Participatiewet. In deze wet is de hoogte van bijstand voor levensonderhoud per gezinssituatie vastgelegd. Voor het minimuminkomen wordt uitgegaan van het sociaal minimum. In Zaanstad is het sociaal minimum vastgesteld op 110% van de voor de betrokkene geldende bijstandsnorm. De hoogte van dit minimum verschilt per soort huishouden. Zo is het sociaal minimum in Zaanstad voor een eenoudergezin €1.128¹ en voor een paar onder de pensioengerechtigde leeftijd €1.612.

Aan de hand van inkomensgegevens, zoals bekend bij het CBS (aangeleverd door de Belastingdienst), kan bepaald worden of een individu of huishouden op of onder het sociaal minimum zit. Op deze manier kan de populatie voor armoedebeleid worden bepaald. Meer over de onderzoeksmethode kunt u lezen in de bijlage.

Leeswijzer

Dit rapport beschrijft eerst de omvang van de armoede in Zaanstad en wat voor kenmerken de huishoudens met een laag inkomen hebben. Vervolgens wordt getoond hoeveel inwoners met een laag inkomen de gemeente in beeld heeft en hoeveel inwoners uit de doelgroepen gebruikmaken van de diverse gemeentelijke miniregelingen. Vervolgens wordt gekeken hoe de huishoudens met een laag inkomen zich verhouden tot andere vormen van gemeentelijke ondersteuning, zoals jeugdhulp, de Wmo en schulden en schulddienstverlening. Hierbij worden ook theorieën uit wetenschappelijk onderzoek aangehaald. Als laatste is Zaanstad nog in vergelijkend perspectief geplaatst met Nederland en soortgelijke gemeenten. In de infographic op pagina 6 vindt u een samenvatting met de belangrijkste cijfers.

¹ per 1 januari 2019

2 Inhoudsopgave

Colofon	1
1 Inleiding	2
2 Inhoudsopgave	4
3 Infographic.....	5
4 Samenvatting	6
5 Aantal huishoudens en personen met laag inkomen	7
5.1 Aantal minimahuishoudens Zaanstad stabiel gebleven	7
5.2 Armoede concentreert zich in vier wijken	9
5.3 Veel inwoners hebben langdurig een laag inkomen	11
5.4 Werkende minima.....	12
5.5 Zelfstandig ondernemers met een laag inkomen.....	13
5.6 Aantal kinderen in armoede afgelopen jaren gelijk gebleven	14
6 Gebruik gemeentelijke regelingen en hun bereik	15
6.1 Toelichting op de gemeentelijke minimaregelingen	15
6.2 Gebruik van de gemeentelijke minimaregelingen	16
6.2.1 Algemene bijstand voor levensonderhoud	16
6.2.2 Bijzondere bijstand	17
6.2.3 Individuele inkomenstoelage	17
6.2.4 Collectieve zorgverzekering voor de minima	18
6.2.5 Meedoen Zaanstad	18
6.2.6 Kwijtschelding belastingen.....	19
6.3 Bereik regelingen werkende armen & zelfstandig ondernemers	20
7 Armoede in relatie tot andere problematiek.....	21
7.1 Oorzaken en gevolgen van armoede.....	21
7.2 Samenhang in de problematiek.....	22
7.3 Armoede in relatie tot de Wmo	23
7.4 Armoede in relatie tot specialistische jeugdhulp	24
7.5 Armoede in relatie tot hulp Sociaal Wijkteam & Jeugdteam	25
7.6 Armoede in relatie tot schulden	25
8 Zaanstad in vergelijkend perspectief	28
9 Bijlage: onderzoeksmethoden	29

3 Infographic

Armoede in Zaanstad

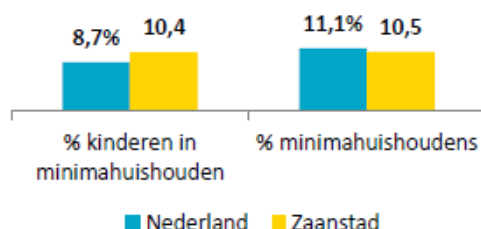
7700 minimahuishoudens

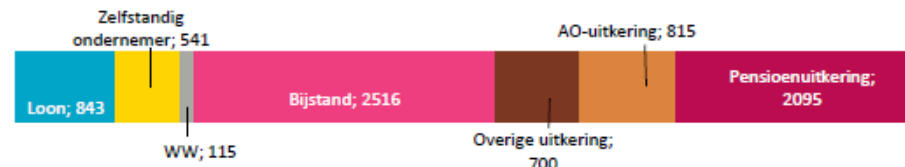
12.800 personen 18+ met een minimum-inkomen

3.100 kinderen in armoede

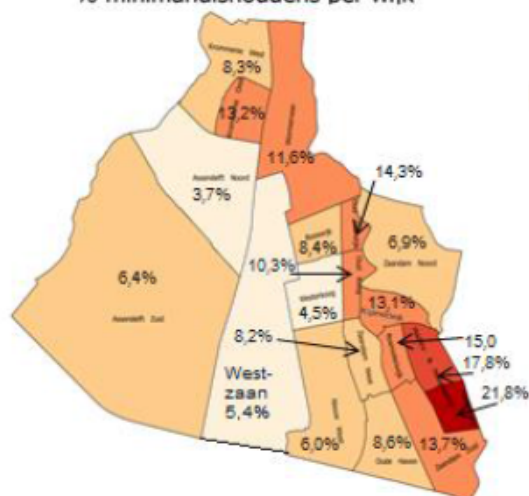

Kenmerken minima

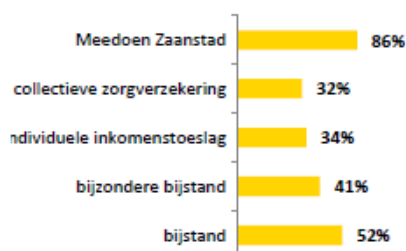

% minima per wijk

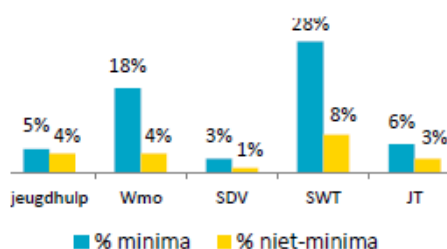
% minimahuishoudens per wijk

Bereik regelingen

Zorggebruik

4 Samenvatting

De belangrijkste cijfers hebben wij voor u in deze samenvatting onder elkaar gezet.

- De belangrijkste conclusie is dat ondanks de toename van het aantal inwoners in Zaanstad de armoede procentueel gezien, gelijk is gebleven. In absolute getallen is het aantal huishoudens en personen iets toegenomen.
- Er zijn 7.700 minimahuishoudens in Zaanstad die op of onder het sociaal minimum leven (110%). Deze huishoudens staan voor 12.800 personen (boven de 18 jaar).
- In Zaanstad verschilt de armoede erg per wijk. Zo zien we in aantallen dat de meeste minima in Pelders- & Hoornseveld, Zaandam Zuid, Poelenburg en de Rosmolenwijk wonen. Relatief gezien wonen de meeste huishoudens met een laag inkomen in Poelenburg: bijna één op de vijf huishoudens leeft in deze wijken op of onder het sociaal minimum.
- 3.600 van de 7.700 minimahuishoudens zitten al 3 jaar of langer op een inkomen op of onder het sociaal minimum. Daarbij gaat het veelal om eenpersoonshuishoudens die afhankelijk zijn van pensioen of een bijstandsuitkering.
- Er zijn zo'n 1.400 huishoudens met een minimuminkomen, die inkomen uit loon of een eigen onderneming hebben (de werkende armen); in totaal betreft dit 1.100 zelfstandig ondernemers (personen). Dit is bijna 9% van het aantal personen met een laag inkomen.
- 3.500 thuiswonende kinderen groeien in armoede op; 3.100 hiervan zijn kinderen onder de 18 jaar. Procentueel groeien er in Zaanstad meer kinderen op in armoede dan gemiddeld in Nederland.
- 4.400 van de 7.700 huishoudens zijn bekend bij de gemeente, doordat zij gebruikmaken of gebruik hebben gemaakt van één of meerdere gemeentelijke regelingen. Een groter deel ontvangt ook kwijtschelding van de gemeentelijke belastingen. Per regeling verschilt het gebruik van de regeling door de doelgroep.
- Werkende armen en specifiek zelfstandig ondernemers maken nog weinig gebruik van de gemeentelijke regelingen: 23% van de werkende armen (totale groep) en 4% van de zelfstandig ondernemers maakt gebruik van een gemeentelijke regeling.
- Armoede komt vaak samen met andere problemen voor. Dit zien we ook wat betreft zorggebruik bij de gemeente: de minimahuishoudens maken relatief vaker gebruik van specialistische jeugdhulp, een Wmo-arrangement, een traject schulddienstverlening, hulp vanuit het Sociaal Wijkteam (SWT) en hulp vanuit het Jeugdteam (JT).
- Een betalingsachterstand bij de zorgverzekeraar is vaak een teken dat mensen hun rekeningen niet kunnen betalen. Op dit moment hebben ongeveer 3.300 personen te maken met de bronheffing.
- Zo'n 570 huishoudens hebben een traject schulddienstverlening gehad. Dit waren gemiddeld vaker minimahuishoudens: 3% van de minimahuishoudens heeft zo'n traject gehad (ten opzichte van 1% van de niet-minimahuishoudens). Armoede en schulden gaan dus vaak met elkaar samen.
- Zaanstad kent procentueel net zoveel armoede als Nederland gemiddeld. Ook ten opzichte van vergelijkbare gemeenten wijkt Zaanstad niet af.

5 Aantal huishoudens en personen met laag inkomen

Dit hoofdstuk beschrijft hoeveel huishoudens in Zaanstad een inkomen hebben op het niveau van het sociaal minimum en hoeveel personen dit betreft. Hierbij worden ook achtergrondkenmerken van deze huishoudens en personen gegeven: waar wonen zij, wat is hun voornaamste bron van inkomsten, in welke mate zijn zij afhankelijk van een uitkering, hoe zit het met opleidingsniveau en etniciteit? Verder wordt er ook nog op drie groepen ingezoomd: werkende armen, zelfstandig ondernemers op of onder het sociaal minimum, en kinderen in armoede.

5.1 Aantal minimahuishoudens Zaanstad stabiel gebleven

Het sociaal minimum is in Zaanstad vastgesteld op 110% van de voor betrokkene van toepassing zijnde bijstandsnorm. In onderstaande tabel worden ook de aantallen huishoudens in beeld gebracht die een inkomen hebben op 100% en op 120% van de bijstandsnorm. Zoals uit de tabel blijkt, ontstaan dan grote verschillen. Als in Zaanstad het sociaal minimum van 110% verhoogd zou worden naar 120%, betekent dit een toename van bijna 4.000 personen die gebruik zouden kunnen gaan maken van de gemeentelijke minimaregelingen.

Tabel 1 – aantal huishoudens en personen met een inkomen op het sociaal minimum, naar verschillende normen

	110%	100%	120%
Aantal huishoudens	7.700	3.460	9.700
Aantal personen	12.800	6.700	16.700

Het aantal huishoudens en personen met een inkomen op of onder het sociaal minimum is ten opzichte van het totale aantal inwoners van Zaanstad de laatste jaren procentueel nauwelijks gewijzigd. In 2017 is het zelfs iets gedaald ten opzichte van 2016. Daaruit kan geconcludeerd worden dat de armoedeproblematiek stabiel is.

Met 8,1% personen met een minimuminkomen zit Zaanstad op het Nederlands gemiddelde. Op dit gemiddelde wordt verder op ingegaan in hoofdstuk 8. Hier wordt een vergelijking gemaakt met de G4 en met vergelijkbare gemeenten als Zaanstad.

Tabel 2 – aantal huishoudens en personen met een inkomen op het sociaal minimum

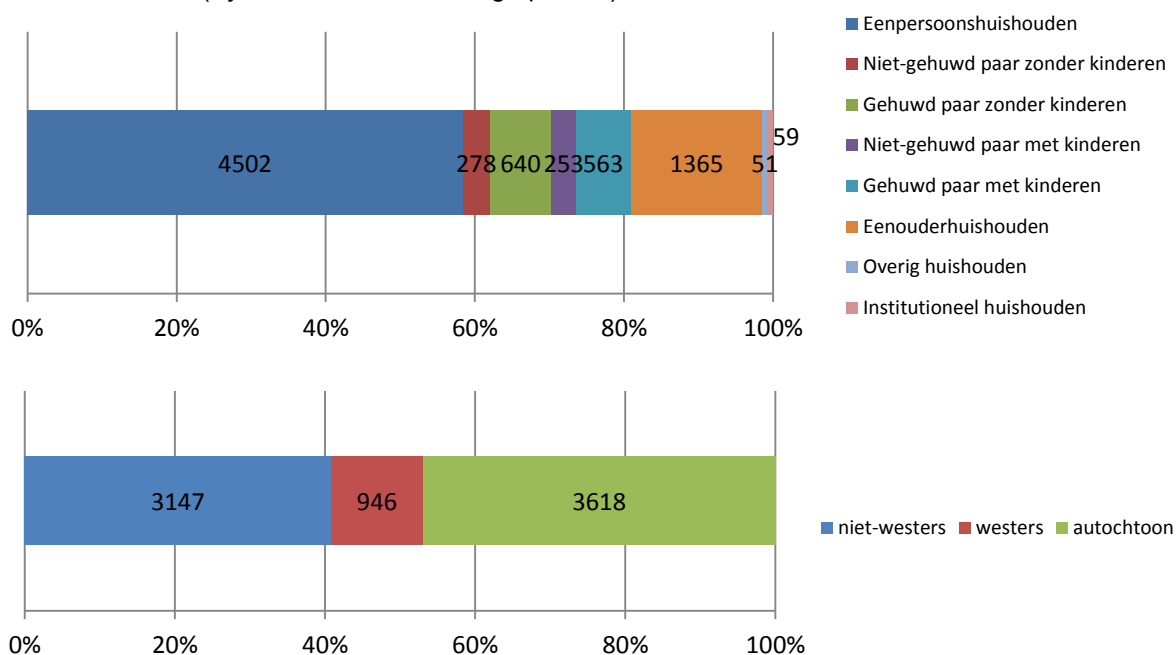
	2014	2015	2016	2017
Aantal huishoudens met een minimum inkomen	7.400	7.300	7.300	7.700
Aantal personen	12.800	12.400	12.400	12.800
Huishoudens in % tov alle huishoudens	11,3%	11,1%	11,1%	10,5%
Personen in % tov alle personen	8,8%	8,5%	8,4%	8,1%

Wel is een lichte toename waarneembaar als we naar de absolute cijfers kijken. Dan zien we dat er 7.700 huishoudens en 12.800 personen een inkomen hebben op of onder het sociaal minimum. De toename in absolute aantallen huishoudens zou mogelijk verband kunnen houden met toename van het aantal inwoners in Zaanstad en een toename van het aantal eenoudergezinnen in Zaanstad. Een tijd lang werd aangenomen, dat veel huishoudens met een laag inkomen vanuit Amsterdam naar Zaanstad toe kwamen. Dit is eerder onderzocht, waarbij inderdaad is gebleken dat de helft van de instroom in Zaanstad huishoudens met een laag inkomen betreft. Tegelijkertijd verhuizen er ook veel huishoudens met een laag inkomen uit Zaanstad, ongeveer net zo veel. Daardoor is het netto-effect vrijwel nul. Midden- en hoge inkomens blijven meer in Zaanstad wonen. Dit heeft een positief effect op het aantal

inwoners in Zaanstad met een laag inkomen. Wat betreft kenmerken van de minimahuishoudens, valt een aantal dingen op. Deze kenmerken zijn ook samengevat in grafiek 1.

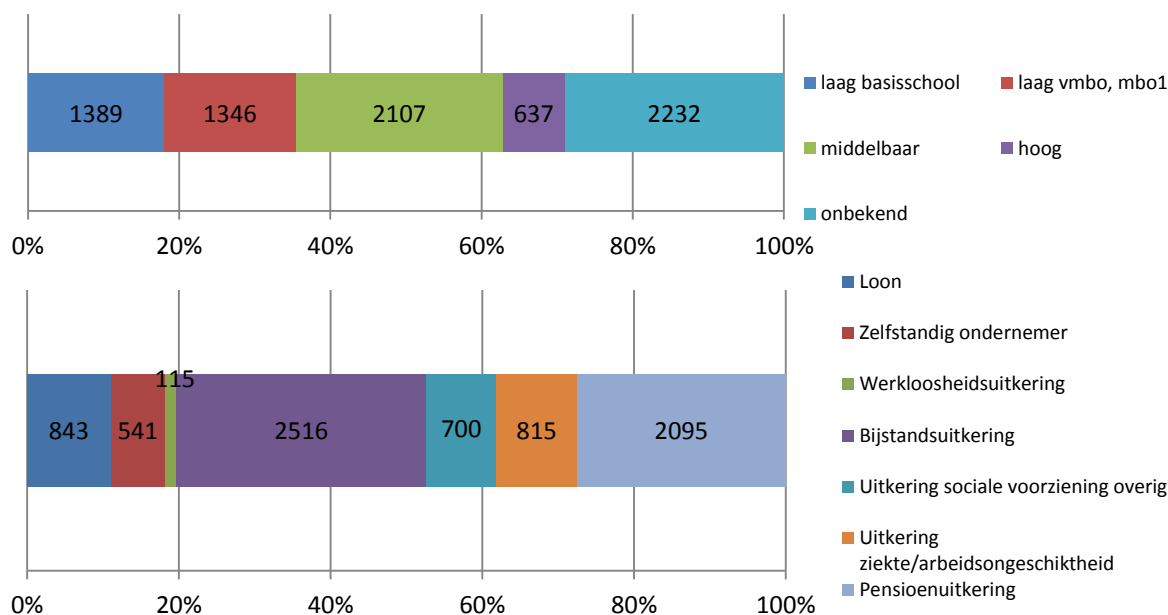
- 60% van de minimahuishoudens bestaat uit alleenstaanden.
- 41% heeft een niet-westerse migratieachtergrond².
- Niet-westerse mensen leven vaker in armoede: van alle niet-westerse huishouden leeft bijna 20% op of onder het sociaal minimum (ten opzichte van 10,5% van alle soorten huishoudens in Zaanstad).
- De meeste minima zijn middelhoog opgeleid, wat op mbo-4 of HAVO/VWO-niveau neerkomt. Daarnaast zien we een oververtegenwoordiging van minimahuishoudens waarbij basisschool de hoogst genoten opleiding is: één op de vier van deze huishoudens leeft in armoede (25,6%). Bij deze huishoudens komt waarschijnlijk laaggeletterdheid voor.
- De meeste minimahuishoudens hebben als voornaamste bron van inkomsten bijstand (33%) en pensioen (27%). Ongeveer 18% van alle minima is afhankelijk van inkomsten uit arbeid; in hoofdstuk 5.4 (werkende minima) gaan we hier nog verder op in.
- Behalve de voornaamste bron van inkomsten kan er ook worden gekeken naar het wel of niet hebben van een uitkering. Daarbij is zichtbaar dat 40% van alle minima geen uitkering heeft; en groot deel is afhankelijk van pensioen en een kleiner deel van inkomsten uit arbeid. Van gepensioneerden kan wel gezegd worden dat zij in het algemeen ook lagere lasten hebben; daardoor zouden zij wellicht beter uit komen met een laag inkomen.

Grafiek 1 – minimahuishoudens naar vorm huishouden, etniciteit, opleidingsniveau en voornaamste bron van inkomen (cijfers hebben betrekking op 2017)³.

² Personen met een niet-westerse achtergrond hebben als herkomstland één van de landen in Afrika, Latijns-Amerika en Azië (inclusief Turkije).

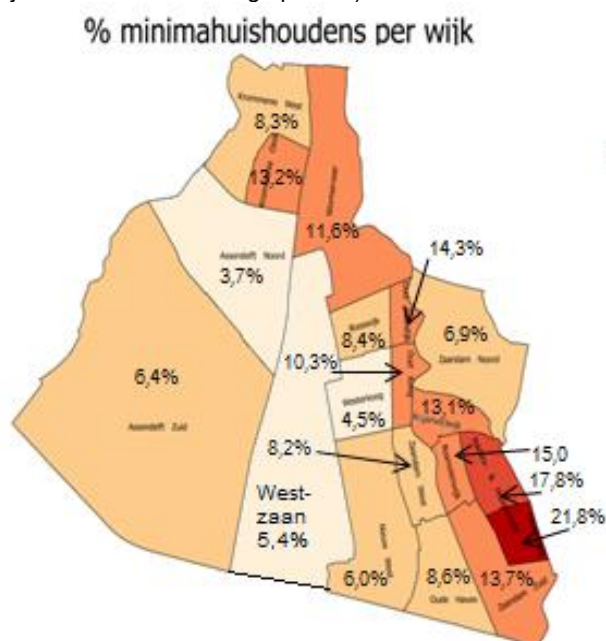
³ Een institutioneel huishouden is een huishouden met één of meer personen die samen een woonruimte bewonen en daar bedrijfsmatig worden voorzien in dagelijkse levensbehoeften. Ook de huisvesting vindt bedrijfsmatig plaats. Het gaat om personen in instellingen zoals verpleeg-, verzorgings- en kindertehuizen, gezinsvervangende tehuizen, revalidatiecentra en penitentiaire inrichtingen, die daar in principe voor langere tijd (zullen) verblijven.

5.2 Armoede concentreert zich in vier wijken

In Zaanstad verschilt het aantal personen met een laag inkomen erg per wijk. Zo zien we in aantallen dat de meeste minimahuishoudens in Pelders- & Hoornseveld, Zaandam Zuid, Poelenburg en de Rosmolenwijk wonen (zie tabel 3). Procentueel is dit iets anders: relatief wonen in Poelenburg de meeste minimahuishoudens (zoals in de kaart hieronder zichtbaar is en in grafiek 2). Meer dan één op de vijf huishoudens in deze wijk leeft in armoede. Ook in Pelders- & Hoornseveld (17,8%), de Rosmolenwijk (15%), Oud Zaandijk (14,3%), Zaandam Zuid (13,7%), Krommenie Oost (13,2%) en Kogerveldwijk (13,1%) komt armoede gemiddeld veel voor. Voor de meeste van deze wijken is dit bekend; alleen Oud Zaandijk en Krommenie Oost zijn opvallend. Deze wijken zijn echter vrij vergrijsd, waardoor zij ook relatief veel arme ouderen hebben en daardoor hoog uitvallen.

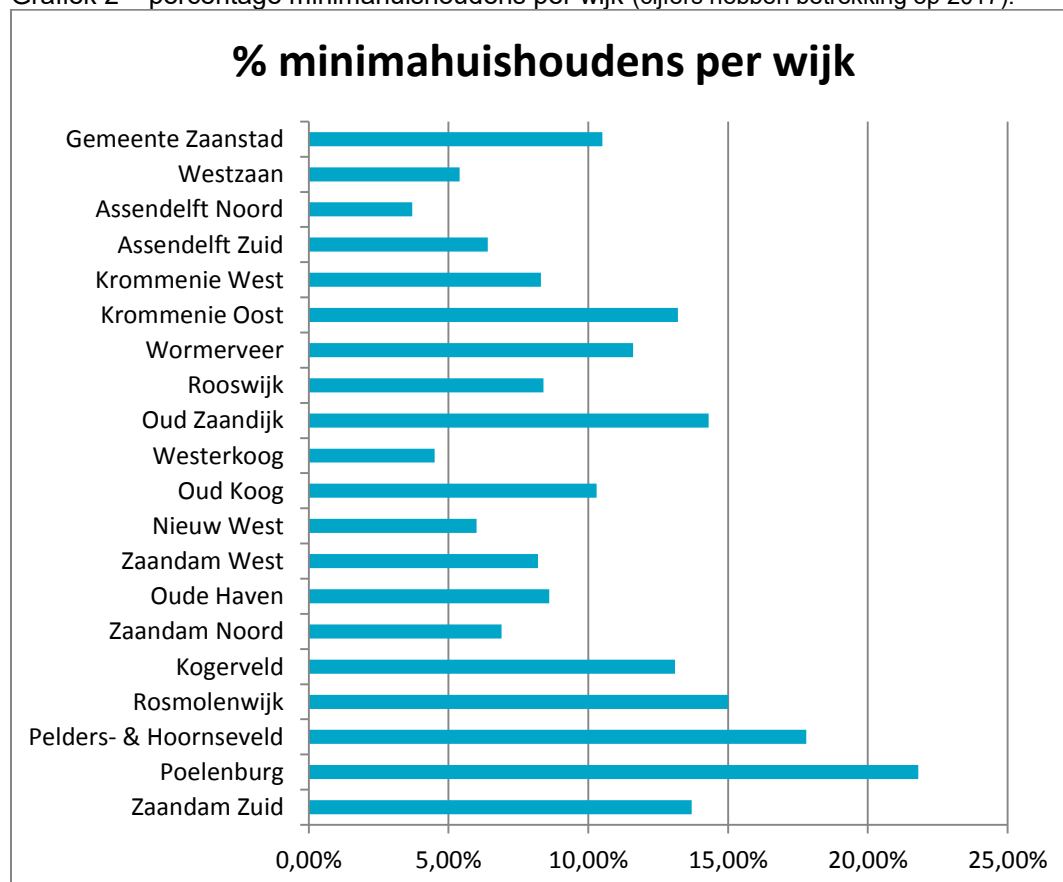
Kaart 1 – percentage minimahuishoudens per wijk (ten opzichte van alle huishoudens in de wijk) (cijfers hebben betrekking op 2017).

Tabel 3 – aantal huishoudens en personen op het sociaal minimum en %, per wijk (cijfers hebben betrekking op 2017).

	Aantal hh	% tov alle hh	Aantal mensen	% tov alle mensen
Zaandam Zuid	898	13,7%	1.509	11,2%
Poelenburg	806	21,8%	1.695	19,5%
Pelders- & Hoornseveld	927	17,8%	1.686	15,1%
Rosmolenwijk	659	15,0%	1.037	12,4%
Kogerveld	309	13,1%	547	11,5%
Zaandam Noord	220	6,9%	297	4,4%
Oude Haven	219	8,6%	318	6,4%
Zaandam West	330	8,2%	488	5,9%
Nieuw West	347	6,0%	493	3,8%
Oud Koog	241	10,3%	348	7,1%
Westerkoog	131	4,5%	190	2,9%
Oud Zaandijk	239	14,3%	313	9,9%
Rooswijk	204	8,4%	356	6,2%
Wormerveer	726	11,6%	1.130	9,1%
Krommenie Oost	553	13,2%	813	10,0%
Krommenie West	341	8,3%	626	6,6%
Assendelft Zuid	221	6,4%	325	4,1%
Assendelft Noord	223	3,7%	478	2,9%
Westzaan	117	5,4%	164	3,4%
Gemeente Zaanstad	7.711	10,5%	12.813	8,1%

Grafiek 2 – percentage minimahuishoudens per wijk (cijfers hebben betrekking op 2017).

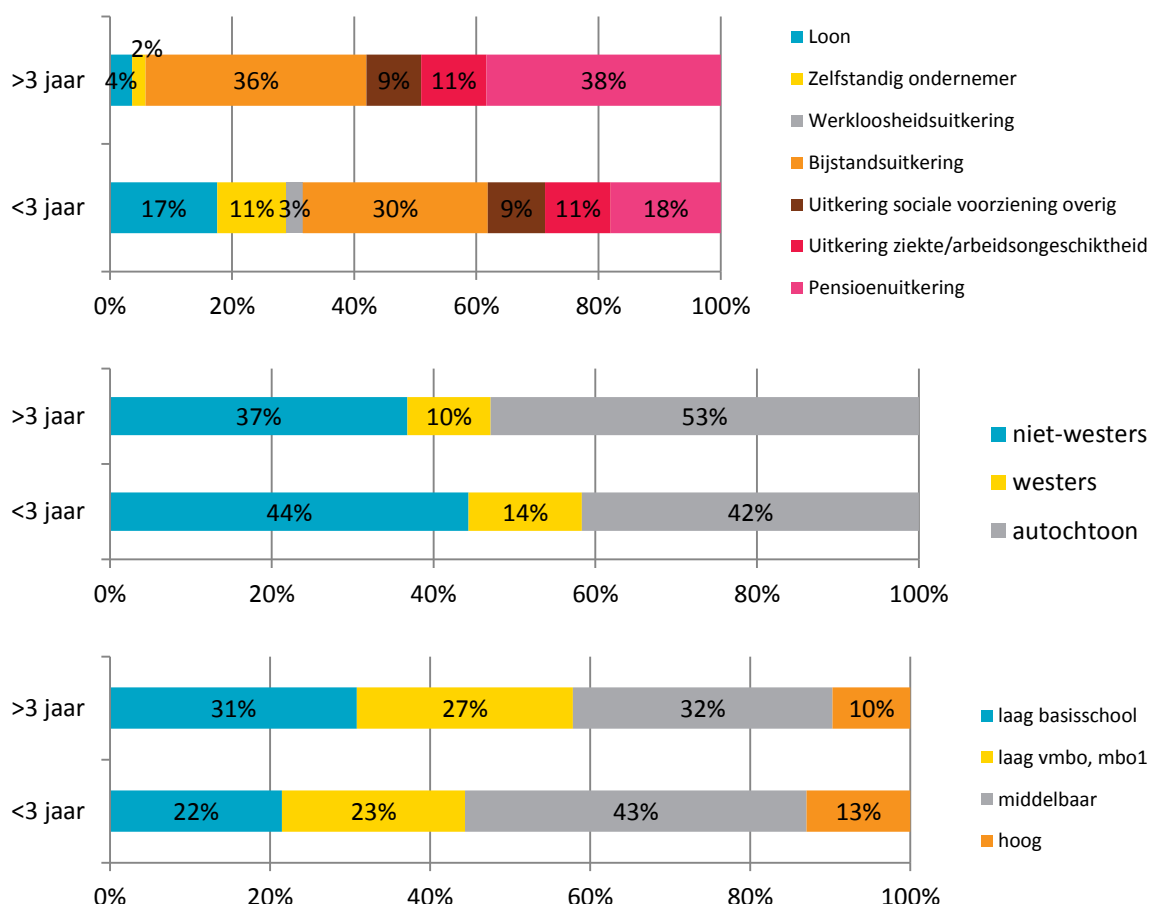

5.3 Veel inwoners hebben langdurig een laag inkomen

Van de 7.700 huishoudens hebben er 3.600 al langer dan 3 jaar een laag inkomen. Wat voor kenmerken kennen deze huishoudens?

- Langdurig arme huishoudens zijn relatief veel eenpersoonshuishoudens (68% van de 3.600).
- Dit hangt samen met wat voor vorm van inkomen zij hebben (zie ook grafiek 3): de langdurig armen hebben vooral als inkomensbron een pensioenuitkering (38%) of een bijstandsuitkering (36%). Een deel van de langdurig armen betreft dus ook meteen de groep arme ouderen; een ander groot deel betreft de mensen die al lange tijd in de bijstand zitten.
- Opvallend is dat de langdurig arme huishoudens relatief vaak een autochtone achtergrond hebben: 53% van allemaal, tegenover 42% bij de huishoudens die korter dan drie jaar op of onder het sociaal minimum zitten.
- Als laatste hebben mensen in deze huishoudens ook een minder hoge opleiding genoten: zo is in 31% van de langdurig arme huishoudens de hoogst genoten opleiding de basisschool, terwijl dit bij de overige minima 22% is.
- Verder zijn er wijken waar relatief veel langdurige armoede is, namelijk Westerkoog (54% van alle minima), Krommenie Oost (53% van alle minima) en Zaandam Noord (50% van alle minima). Opvallend is dat dit andere wijken zijn dan de wijken waarvan we weten dat armoede zich daar concentreert (Poelenburg, Pelders- & Hoornseveld, Zaandam Zuid).

Grafiek 3 – Langdurige in relatie tot kortdurige minima, naar belangrijkste bron inkomsten, naar etniciteit en naar opleidingsniveau (cijfers hebben betrekking op 2017).

5.4 Werkende minima

Met werkende minima bedoelen we huishoudens die op of onder het sociaal minimum zitten en inkomsten hebben uit loon of een eigen onderneming.

Van de 7.700 minimahuishoudens hebben er 1.384 (afgerond op 1.400 in tabel 4) inkomsten uit loon of uit een eigen bedrijf. Dit aantal schommelt de afgelopen jaren wat; in elk geval is het aantal ten opzichte van 2016 toegenomen. 60% van de werkende minima heeft inkomsten uit loon; de andere 40% heeft een eigen onderneming (meer hierover leest u in hoofdstuk 5.5).

Tabel 4 – aantal en percentage minimahuishoudens dat inkomsten uit loon of eigen bedrijf heeft

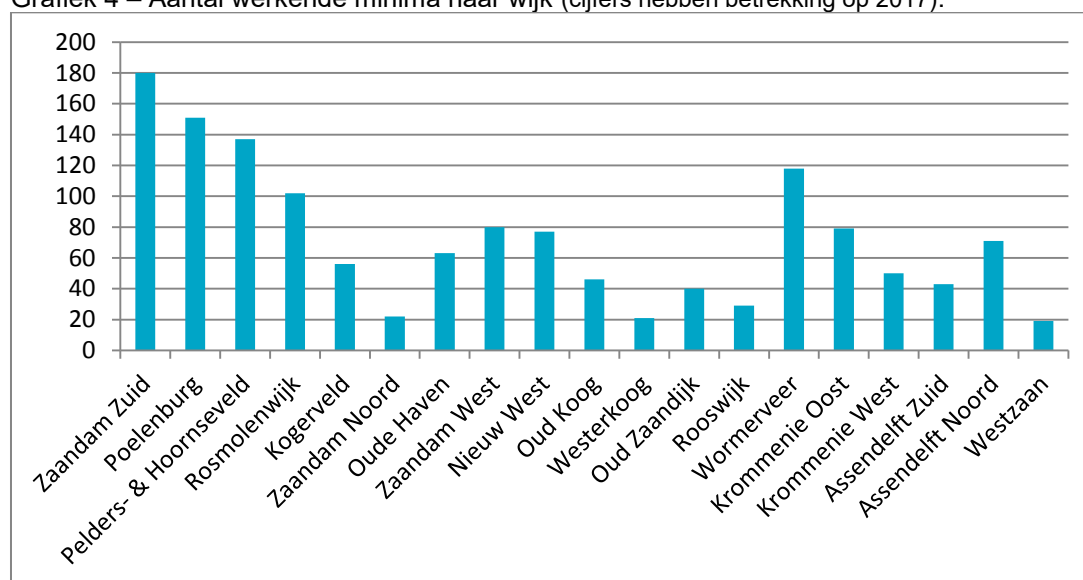
	2014	2015	2016	2017
Aantal huishoudens	1.500	1.200	1.100	1.400
Huishoudens in % tov alle huishoudens	3,7%	3,1%	2,8%	2,9%

De wijken waar de meeste werkende minima wonen, kennen we al van de wijken waar ook de meeste minimahuishoudens in het algemeen wonen, hetzij in iets andere volgorde. Zo wonen in Zaandam Zuid de meeste werkende minima, gevolgd door Poelenburg, Pelders- & Hoornseveld en Wormerveer.

Van de werkende minima zijn de meest opvallende achtergrondkenmerken:

- Het zijn vooral eenpersoonshuishoudens: 505, ofwel 36%.
- 341 werkende minima betreffen gezinnen. Eenoudergezinnen zijn hierbij oververtegenwoordigd: zij maken 18% uit van de totale groep werkende minima.
- De meeste werkende minima hebben een niet-westerse achtergrond: 44,9% van alle werkende armen; tegenover 20,5% met een westerse achtergrond en 34,5% met een Nederlandse achtergrond.

Grafiek 4 – Aantal werkende minima naar wijk (cijfers hebben betrekking op 2017).

5.5 Zelfstandig ondernemers met een laag inkomen

Eerder noemden we dat er 1.400 huishoudens zijn die we tot de groep werkende armen kunnen rekenen. 540 huishoudens hiervan hebben inkomsten uit een eigen onderneming, ofwel 1.100 personen. De meeste van deze personen hebben een niet-westerse achtergrond (41%), gevolgd door een Nederlandse (37%) en een westerse (22%). Wijken met veel zelfstandig ondernemers op of onder het sociaal minimum zijn Zaandam Zuid, Poelenburg, Pelders- & Hoornseveld, Wormerveer en Assendelft Noord.

Tabel 5 – aantal personen met inkomsten uit eigen onderneming, die op sociaal minimum zitten (cijfers hebben betrekking op 2017).

Wijk	Aantal personen	% verdeling over wijken	Wijk	Aantal personen	% verdeling over wijken
Zaandam Zuid	149	13%	Westerkoog	25	2%
Poelenburg	137	12%	Oud Zaandijk	28	3%
Pelders- & Hoornseveld	111	10%	Rooswijk	17	2%
Rosmolenwijk	69	6%	Wormerveer	99	9%
Kogerveld	49	4%	Krommenie Oost	56	5%
Zaandam Noord	<10	1%	Krommenie West	44	4%
Oude Haven	37	3%	Assendelft Zuid	16	1%
Zaandam West	66	6%	Assendelft Noord	77	7%
Nieuw West	52	5%	Westzaan	21	2%
Oud Koog	49	4%	Gemeente Zaanstad	1.110	100%

5.6 Aantal kinderen in armoede afgelopen jaren gelijk gebleven

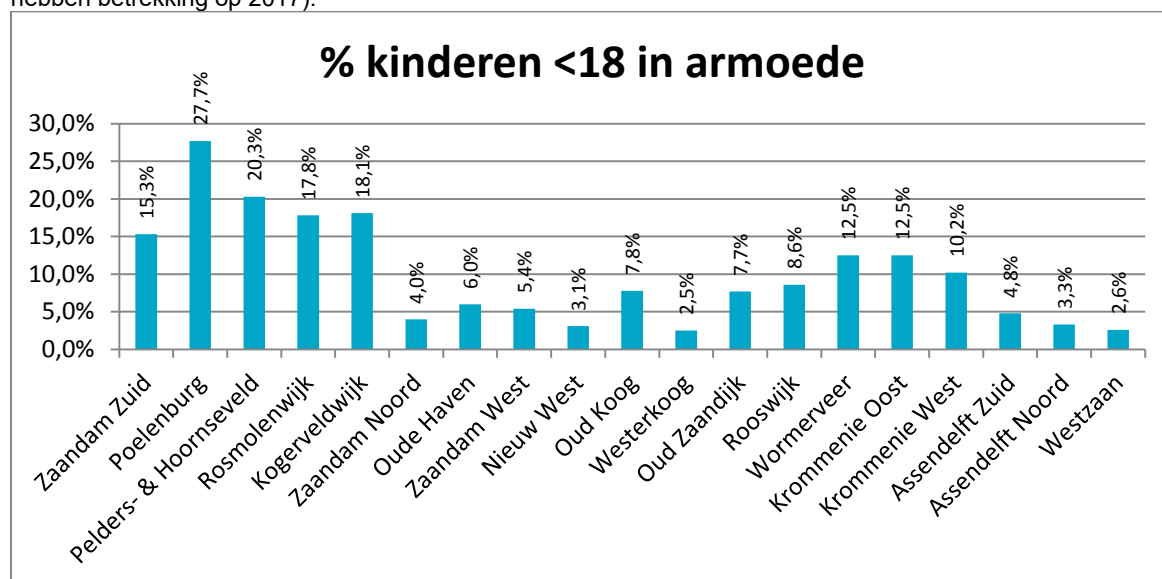
Er zijn in Zaanstad 3.500 (thuiswonende) kinderen die in armoede opgroeien; hiervan zijn er 3.100 onder de 18. Dit komt neer op 2.181 huishoudens met kinderen, waarvan het overgrote deel eenoudergezinnen zijn. Het aantal kinderen in armoede is de afgelopen jaren redelijk stabiel gebleven. Het percentage schommelt wel wat, maar ligt tussen de 10% en 11%.

Tabel 6 – aantal kinderen onder de 18 die in armoede opgroeien

	2014	2015	2016	2017
Aantal kinderen	3.300	3.100	3.100	3.100
Kinderen in % tov alle kinderen	11%	10,4%	10,1%	10,4%

De verschillen per wijk zijn echter erg groot (zie grafiek 5): zo groeit in Poelenburg 27,7% van alle kinderen onder de 18 in armoede op, bijna één op de drie kinderen. Ook in Pelders- & Hoornseveld (20,3%), Kogerveldwijk (18,1%), de Rosmolenwijk (17,8%) en Zaandam Zuid (15,3%) wonen veel kinderen in minimahuishoudens.

Grafiek 5 – percentage kinderen in armoede per wijk (ten opzichte van alle kinderen in de wijk) (cijfers hebben betrekking op 2017).

6 Gebruik gemeentelijke regelingen en hun bereik

Dit hoofdstuk beschrijft hoeveel van de minimahuishoudens in beeld zijn bij de gemeente en van welke regelingen zij gebruik maken. Daarbij wordt nog ingezoomd op de groep werkende armen en specifiek de zelfstandig ondernemers.

6.1 Toelichting op de gemeentelijke miniregelingen

Binnen gemeente Zaanstad zijn er diverse miniregelingen. Om voor deze regelingen in aanmerking te komen, mag het netto gezinsinkomen niet hoger zijn dan 110% van het sociaal minimum. Zaanstaders kunnen aanspraak maken op de volgende regelingen:

- **Bijstand:**
De Participatiewet regelt dat elke inwoner van 18 jaar of ouder een minimuminkomen heeft. Men kan op deze wet een beroep doen als men geen of onvoldoende inkomen heeft om te kunnen voorzien in de noodzakelijke kosten van het bestaan. Het kan daarbij gaan om algemeen noodzakelijke kosten voor levensonderhoud (algemene bijstand) en om bijzondere kosten die noodzakelijk zijn en die men niet uit een minimuminkomen kan betalen (bijzondere bijstand).
- **Collectieve zorgverzekering:**
De gemeente heeft een collectieve zorgverzekering voor mensen met een laag inkomen afgesloten bij Zilveren Kruis en Univé. Deze verzekeringen bestaan uit de basisverzekering en aanvullende verzekeringen. De aanvullende verzekeringen zijn uitgebreid met extra voorzieningen, waardoor ook kosten vergoed worden die in principe vanuit de bijzondere bijstand betaald zouden worden. De verzekerde declareert al zijn kosten bij de zorgverzekeraar. De gemeente betaalt een deel van de premie; het deel van de extra voorzieningen. Hierdoor blijft de premie voor de verzekerde betaalbaar. De collectieve zorgverzekering valt onder het gemeentelijk minimabeleid.
- **Individuele inkomenstoeslag:**
Op grond van de Participatiewet voert de gemeente de Individuele inkomenstoeslag uit. Voor deze toeslag komen in aanmerking personen die vijf jaar of langer een inkomen hebben gelijk aan of lager dan 110% van de voor hen geldende bijstandsnorm. Deze toeslag is bedoeld om mensen, die langdurig van een laag inkomen rond moeten komen, extra financieel te ondersteunen omdat men na een lange periode op bijstandsniveau geleefd te hebben veelal geen financiële reserves meer heeft.
- **Meedoen Zaanstad:**
Ouders met een laag inkomen kunnen via Meedoen Zaanstad hun kinderen mee laten doen aan sport- of culturele activiteit. De gemeente rekent de kosten rechtstreeks af met de club of organisatie. Naast de deelname aan een sport- of culturele activiteit wordt de ouders een geldelijke tegemoetkoming verstrekt waarvan de ouders kleding of sportattributen voor het kind kunnen kopen. De ouders kunnen de tegemoetkoming ook voor andere zaken gebruiken als de ouder dat belangrijker vindt voor hun kind.

6.2 Gebruik van de gemeentelijke minimaregelingen

De gemeente voert voor haar inwoners diverse financiële regelingen uit om er voor te zorgen dat inwoners financiële ondersteuning kunnen krijgen als dat nodig is. In onderstaande tabel wordt het gebruik van deze regelingen weergegeven in aantal huishoudens en in aantal personen. Vanaf pagina 18 wordt een toelichting per gemeentelijke regeling gegeven.

Tabel 7 – aantal huishoudens en personen dat gebruikmaakt van een regeling (cijfers hebben betrekking op 2018).

Soort regeling	Aantal huishoudens	Aantal personen
bijstand voor levensonderhoud	4.000	4.977 ⁴
bijzondere bijstand	3.165	6.147
individuele inkomensvoorslag	1.702	2.269
collectieve zorgverzekering	2.471	4.623

De kolom met huishoudens geeft aan hoeveel van de minimahuishoudens gebruik hebben gemaakt van de gemeentelijke regelingen. Het aantal minimahuishoudens is op basis van de peildatum 1 januari 2017 gedefinieerd. Als we echter kijken naar hoe een regeling het hele jaar is gebruikt, zijn er vele hogere aantallen. Dit soort volumeaantallen worden ook altijd in de begroting gebruikt. Daarom hebben we in de kolom personen weergegeven hoeveel personen dat jaar gebruik hebben gemaakt van die regeling.

Op basis van de CBS-informatie is bekend dat er in Zaanstad 7.700 huishoudens zijn die rond moeten komen van een laag inkomen. De gemeente heeft (afgerond) 4.400 huishoudens in beeld, doordat deze inwoners een beroep gedaan hebben op een gemeentelijke minimaregeling, bijstand ontvangen hebben of van een andere gemeentelijke regeling gebruikgemaakt hebben. De overige 3.300 huishoudens hebben geen contact met de gemeente waardoor deze bij de gemeente niet bekend is wie deze inwoners zijn. Deze 3.300 huishoudens worden gevormd door:

- Werkende armen. Mensen die een (deeltijd)baan hebben of een eigen bedrijf (ZZP-er).
- Arme ouderen. Gepensioneerden die alleen een AOW-uitkering hebben, eventueel met een AIO-aanvulling⁵.
- Inwoners die een uitkering ontvangen van een andere instantie, zoals het UWV (ongeveer 730 huishoudens).
- Daarnaast zal een deel van die 3.300 wel kwijschelding hebben ontvangen voor de gemeentelijke belastingen.

6.2.1 Algemene bijstand voor levensonderhoud

Er zijn bijna 4.000 minimahuishoudens die een bijstandsuitkering ontvangen om te kunnen voorzien in de kosten van levensonderhoud; dit betreft 52% van alle minimahuishoudens. Dit zijn andere cijfers dan genoemd in paragraaf 5.1. Daar werd gekeken naar de voornaamste bron van inkomen. Een huishouden kan een volledige bijstandsuitkering hebben, maar ook een bijstandsuitkering in aanvulling op een ander inkomen. Bijvoorbeeld doordat men in deeltijdarbeid werkt en daardoor een inkomen heeft dat lager is dan de bijstandsnorm. Uiteraard streeft de gemeente naar een zo laag mogelijk aantal personen dat afhankelijk is van een bijstandsuitkering.

⁴ Dit zijn andere aantallen dan bijvoorbeeld in de begroting gerapporteerd; dit komt door een andere manier van rekenen en een ander peilmoment.

⁵ AIO - Als iemand bepaalde tijd geen premie heeft betaald voor de AOW, dan ontvangt men bij het bereiken van de gepensioneerde leeftijd een gedeeltelijke AOW-uitkering. Deze uitkering wordt vervolgens op grond van de Aanvullende inkomensvoorziening ouderen aangevuld tot het niveau van de AOW.

De gemeente stimuleert uitkeringsgerechtigden met werk naar vermogen

Door mensen met een bijstandsuitkering te stimuleren om naar vermogen mee te doen, wil de gemeente het aantal bijstandsuitkeringen terugdringen. Als werk mogelijk is, wordt begeleid bij het vinden van betaalde arbeid. Als de afstand tot de arbeidsmarkt nog te groot is, kan een vorm van bijvoorbeeld vrijwilligerswerk meer passend zijn.

Zo wordt op dit moment uitvoering gegeven aan het project 'Op weg naar werk of meedoen'. In dit project roepen wij mensen met een uitkering niet alleen op voor een rechtmatigheidstoets, maar kijken wij ook wat de volgende stap kan zijn richting de arbeidsmarkt. Werkom organiseert steeds meer leerwerktrajecten in kanssectoren, waardoor mensen worden begeleid naar duurzame beroepsmogelijkheden.

Duurzaam betekent niet altijd een vast contract, maar wel duurzame inzetbaarheid door relevante vaardigheden, scholing en ervaring. Verder worden de Sociaal Wijkteams in positie gebracht om mensen te begeleiden naar sociale activering. Daarbij richten zij zich zowel op het begeleiden naar de activiteit – het meedoen – als het begeleiden tijdens de duur van de activiteit.

6.2.2 Bijzondere bijstand

Aan bijna 3.200 huishoudens is in 2018 bijzondere bijstand verstrekt. Bij de verlening van bijzondere bijstand kan niet gesproken worden over het bereik van de doelgroep. Het recht op bijzondere bijstand ontstaat immers als er sprake is van noodzakelijke kosten, die niet uit de bijstandsnorm betaald kunnen worden en als er bijzondere omstandigheden zijn.

Met betrekking tot de verlening van bijzondere bijstand is het moeilijk om een vergelijking te maken met de vorige armoedemonitor vanwege de verschillende onderzoeksmethoden. Er kan slechts gesteld worden dat het gebruik in absolute aantallen is toegenomen. Toen waren er namelijk bijna 1.900 huishoudens die bijzondere bijstand hebben ontvangen; nu is dat bijna verdubbeld naar 3.200 huishoudens.

De gemeente werkt samen met bewindvoerders aan verlaging kosten

Binnen de bijzondere bijstand zijn de kosten bewindvoering de belangrijke kostenpost. De afgelopen jaren zijn de aanvragen om bijstand voor bewindvoering aanzienlijk gestegen. Inmiddels heeft een kwart van de aanvragen om bijzondere bijstand betrekking op deze kosten. Om een daling van de kosten van bewindvoering te realiseren is enige tijd terug een project 'Bewindvoering op de kaart' gestart om in samenwerking met bewindvoerders tot verlaging van de bijstandskosten te komen. Dit project heeft nog niet geleid tot een daling van de kosten doordat er absoluut meer mensen bewindvoering nodig hebben. Dit heeft er al wel toe geleid dat deze mensen dankzij het convenant steeds meer bij bonafide bewindvoerders terechtkomen.

Daarnaast is een wetsvoorstel in voorbereiding, waarbij de gemeenten een adviesrecht krijgen. Met dit adviesrecht kunnen rechters gemeenten om advies vragen nog voordat zij een uitspraak gaan doen op een verzoek om bewindvoering.

6.2.3 Individuele inkomenstoeslag

Mensen die langdurig een laag inkomen hebben, teren vaak in op hun financiële reserves. Daarom is in de Participatiewet de Individuele inkomenstoeslag opgenomen voor personen tot de pensioengerechtigde leeftijd. Zaanstad verstrekt aan gezinnen jaarlijks een toeslag van € 605,- aan echtparen, aan alleenstaande ouders € 545,- en aan alleenstaanden € 385,-. In Zaanstad wordt onder langdurig verstaan een periode van 5 jaar of langer.

Met de CBS-data kon vastgesteld worden hoeveel huishoudens 3 jaar of langer een laag inkomen hebben. De periode van 5 jaar wordt niet door het CBS gehanteerd. Op basis van de data van het CBS is een schatting gemaakt van het aantal huishoudens dat 5 jaar of langer een laag inkomen heeft. Daarbij is ook gekeken naar de vorige Armoedemonitor. Op basis van deze gegevens lijkt het aannemelijk dat er in 2018, evenals in 2016, 3.300 huishoudens 5 jaar of langer een laag inkomen hebben. Voor de Individuele inkomenstoeslag betekent dit dat deze regeling een bereik heeft van 52%

6.2.4 Collectieve zorgverzekering voor de minima

Er zijn bijna 2.500 minimahuishoudens ofwel 4.600 personen die gebruikmaken van de collectieve zorgverzekering voor de minima (czm). Reken we ook de 1.900 kinderen mee, dan komt het totale aantal personen dat via de czm tegen ziektekosten verzekerd is uit op 6.518 personen. Hiermee komen we uit op een bereik van respectievelijk 32% huishoudens en 36% volwassenen. Het gebruik van de collectieve zorgverzekering neemt elk iets jaar toe. Voor 2018 is dat alleen nog maar meer: toen bood niet alleen Zilveren Kruis de collectieve zorgverzekering aan, maar ook Univé.

In hoofdstuk 7.6 gaan we nog wat verder in op de zorgverzekering door te kijken naar betalingsachterstanden bij de premie voor de zorgverzekering.

6.2.5 Meedoen Zaanstad

Op basis van de gegevens van het CBS over 2017 is vastgesteld dat er in Zaanstad 3.100 kinderen van 0 tot 18 jaar in gezinnen met een laag inkomen leven. Meedoen Zaanstad is bestemd voor kinderen vanaf 4 jaar, waardoor omgerekend ongeveer 2.450 kinderen in aanmerking zouden kunnen komen voor een financiële tegemoetkoming vanuit Meedoen Zaanstad.

De gegevens van het CBS, die we in deze monitor nu voor het eerst gebruiken, geven een goed inzicht in het aantal kinderen die leven in gezin met een laag inkomen. Doordat ook bekend is hoeveel kinderen in 2018 gebruikgemaakt hebben van Meedoen Zaanstad, kunnen we op basis van de CBS-gegevens over 2017 een redelijk betrouwbaar beeld geven van het bereik van Meedoen Zaanstad in 2018.

In 2018 is aan 2.123 kinderen een financiële tegemoetkoming verstrekt. Op basis van de cijfers van het CBS (gegevens over 2017) betekent dit een bereik van 87%.

Naast de kinderen van ouders met een laag inkomen, komen ook de kinderen van ouders met een hoger inkomen in aanmerking voor Meedoen Zaanstad, als deze ouders te maken hebben met een beslag op hun inkomen, waardoor hun netto besteedbaar inkomen daalt tot bijstandsniveau, zij in een traject zitten van de WSNP⁶ of gemeentelijke schulddienstverlening. In die situaties beschikken de ouders feitelijk over een netto besteedbaar inkomen op of zelfs onder het sociaal minimum. Deze kinderen zijn nog niet in beeld en zijn dan ook niet meegenomen in het aantal van 2.450 kinderen.

Naast de financiële tegemoetkoming komen de kinderen ook in aanmerking voor een sport- of culturele activiteit en het diplomazwemmen. 860 kinderen hebben van deze activiteiten gebruikgemaakt. Daarvan hebben:

- 140 kinderen deelgenomen aan het diplomazwemmen;
- 669 kinderen deelgenomen aan een sport- of culturele activiteit;

⁶ WSNP staat voor de Wet Schuldsanering Natuurlijke Personen

- 51 kinderen deelgenomen aan zowel het diplomazwemmen als een andere sport- of culturele activiteit.

Aangenomen werd dat de doelgroep voor Meedoen Zaanstad slechts ten dele werd bereikt. Op basis van de nieuwe cijfers van het CBS, die een nauwkeuriger beeld geven dan de in het verleden gebruikte data, blijkt dat veel ouders uit de doelgroep bekend zijn met Meedoen Zaanstad en een aanvraag indienen. Het gebruik van de sport- en culturele activiteiten blijft achter bij de verwachtingen. Om de deelname aan sport- en culturele activiteiten te vergroten is in september 2019 een onderzoek gestart om te achterhalen welke belemmeringen er bij ouders bestaan om hun kind via Meedoen Zaanstad deel te laten nemen aan deze activiteiten. Dit onderzoek zal in december 2019 worden afgerond. Op basis van dit onderzoek wordt bekeken welke acties nodig zijn om het gebruik van de activiteiten te laten toenemen.

6.2.6 Kwijtschelding belastingen

Zaanstad hanteert een kwijtscheldingsnorm van 100% en voert daarmee een maximaal kwijtscheldingsbeleid. Kwijtschelding kan o.a. worden verleend indien men:

- AOW heeft, eventueel aangevuld met een klein pensioen;
- een bijstandsuitkering heeft;
- een inkomen uit werk heeft dat niet hoger is dan een bijstandsuitkering;
- studiefinanciering krijgt en niet al te hoge bijverdiensten heeft;
- een zakgeldregeling heeft.

De volgende tabel geeft aan, aan hoeveel inwoners kwijtschelding is verleend de afgelopen jaren. Dit betreft kwijtschelding voor de afvalstoffenheffing, rioolheffing en de eerste hond.

Tabel 8 – aantal personen dat kwijtschelding is verleend voor de afvalstoffenheffing, rioolheffing en de eerste hond.

	2015	2016	2017	2018
Aantal personen	5.759	6.006	5.721	5.743

De Belastingwet maakt het niet mogelijk om data met andere organisaties te delen. Daardoor kan er geen koppeling worden gemaakt tussen personen die kwijtschelding hebben ontvangen en de armoedepopulatie gebaseerd op data van het CBS. Dit betekent dat niet helemaal inzichtelijk is hoeveel minimahuishoudens meer in beeld zijn bij de gemeente door het gemeentelijk kwijtscheldingsbeleid; waarschijnlijk zijn het er dus meer dan 4.400.

Wel kunnen we kijken in hoeverre de mensen die kwijtschelding hebben ontvangen ook van andere gemeentelijke regelingen gebruikmaken. Dat levert het volgende beeld op:

Tabel 9 – aantal personen aan wie kwijtschelding gemeentelijke belastingen is verleend en gebruik heeft gemaakt van een gemeentelijke financiële regeling.

Soort regeling	2017	2018
bijstandsuitkering voor levensonderhoud	47%	47%
Minimaregeling	47%	45%
collectieve zorgverzekering	37%	45%
traject schulddienstverlening	5%	4%

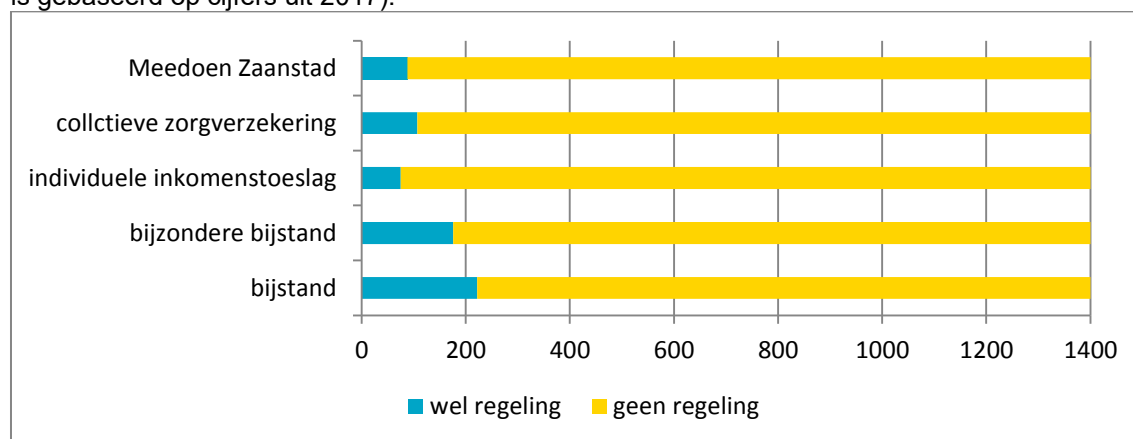
Er loopt nu een pilot tussen afdeling belastingen en het domein maatschappelijke ontwikkeling om meer met datadeling te doen. De afdeling Heffing en Invordering signaleert namelijk vaak financiële problemen bij inwoners, maar zij kunnen niet altijd kwijtschelding van belastingen krijgen. Het doel van de pilot is om te kijken of dit soort situaties gedeeld kunnen worden met de Sociaal Wijkteams, zodat inwoners begeleid kunnen worden. Ook kunnen schulden zo in een vroeg stadium worden gesignaleerd.

6.3 Bereik regelingen werkende armen & zelfstandig ondernemers

Eerder werd al genoemd dat er zo'n 1.400 huishoudens in Zaanstad zijn die gerekend moeten worden tot de werkende armen. Slechts 320 van deze huishoudens zijn in beeld bij de gemeente (zo'n 23%). Zoals in grafiek 6 is te zien, maken zij gebruik van de volgende regelingen:

- 88 huishoudens maken gebruik van Meedoen Zaanstad
- 107 huishoudens hebben een collectieve zorgverzekering
- 75 huishoudens maken gebruik van de individuele inkomenstoeslag
- 176 huishoudens hebben een of meerdere keren gebruikgemaakt van de bijzondere bijstand
- 222 huishoudens krijgen een aanvullende bijstandsuitkering op hun inkomen

Grafiek 6 – gebruik regelingen onder werkende armen (cijfers hebben betrekking op 2018; doelgroep is gebaseerd op cijfers uit 2017).

Dat werkende armen en zelfstandig ondernemers de weg naar de gemeente nog niet goed weten te vinden was bekend, zoals wij ook al hebben aangegeven in de 'Armoede Agenda'. Hun armoede blijft vaak onzichtbaar, mede door het stigma dat nog steeds op armoede rust. Uit deze monitor blijkt dat van de 1.110 zelfstandig ondernemers met een laag inkomen slechts 48 ondernemers gebruikmaken van een gemeentelijke regeling. Dit is 4% en dit percentage ligt veel lager dan bij de huishoudens die inkomen hebben uit betaalde arbeid. Onze veronderstelling dat veel zelfstandige ondernemers geen gebruikmaken van de financiële regelingen waarop zij een beroep kunnen doen blijkt dus te kloppen.

Hoe wil de gemeente in contact komen met werkende armen

In de Armoede Agenda is het 'Spoor werkende armen' opgenomen. Binnen dit spoor wil de gemeente de 1.400 werkende armen (een deel van de onbekende huishoudens) in beeld brengen en als dat mogelijk is hen opzoeken en met hen in contact treden. Bijvoorbeeld om deze mensen te informeren over het bestaan van gemeentelijke (financiële) regelingen.

Dit jaar is dan ook een onderzoek gestart in samenwerking met een aantal ondernemers en mensen met (bijvoorbeeld) meerdere parttime dienstverbanden. In dit onderzoek worden gesprekken gevoerd waarbij deze mensen inzicht wordt gegeven in hun leven, hun keuzes, hun kansen en problemen. Met diverse maatschappelijke partners bekijken we deze cases en proberen zo samen aanknopingspunten te vinden voor het versterken en/of ondersteunen van deze groep. We verwachten dit onderzoek eind 2019 af te ronden en meer zicht te hebben op welke wijze wij de werkende armen en zelfstandige ondernemers kunnen bereiken.

7 Armoede in relatie tot andere problematiek

In dit hoofdstuk wordt armoede in relatie tot andere problematiek bekeken. Armoede gaat vaak samen met tal van andere problemen, van schulden tot gezondheid. Daarbij gaat dit hoofdstuk specifiek in op specialistische jeugdhulp, de Wmo en schulden.

7.1 Oorzaken en gevolgen van armoede

Armoede gaat vaak met tal van andere problematieken samen. In de wetenschap is hier al het een en ander aan onderzoek naar gedaan. Het gaat dan over oorzaken en gevolgen van armoede.

Allereerst de oorzaken van armoede. Bepaalde factoren hangen samen met een grotere kans op armoede: een laag opleidingsniveau, slechte gezondheid, alleenstaand ouderschap, laaggeletterdheid en wonen in een achterstandswijk⁷. In de cijfers zien we armoede bij mensen met deze kenmerken ook bovengemiddeld vaak voorkomen.

Daarnaast kan er gekeken worden naar de gevolgen van armoede. Zo is gevonden dat mensen die armoede en schaarste ervaren, van dag tot dag leven, onverstandige beslissingen nemen en lijden aan tunnelvisie. Dit komt doordat hun hersenstructuren veranderen door de stress⁸. Hierdoor kennen zij vaak ook meer schuldenproblematiek. Daarom is Zaanstad gestart met het project Mobility Mentoring®⁹ bij het straathoekwerk. Met dit project passen we de kennis uit de hersenwetenschap toe in de doorontwikkeling van de begeleidingsmethodiek bij jongeren met financiële problemen.

Armoede (en schulden) leiden ook vaak tot gezondheidsproblemen. Het lukt mensen minder goed om gezond te leven, stress heeft een negatieve invloed op mensen en vaak wordt zorg bewust vermeden vanwege mogelijke kosten die het met zich meebrengt¹⁰. Tegelijkertijd maken zij hogere zorgkosten vanwege hun slechte gezondheid. Zo is eerder voor Zaanstad onderzocht dat 5,5% van de minimahuishoudens kosten maakt binnen de specialistische GGZ (binnen de zorgverzekeringswet), tegenover 3% bij andere huishoudens.

Als laatste brengt armoede ook gevolgen met zich mee voor kinderen. Zo is bekend dat armoede en werkloosheid bij de ouders ervoor zorgen dat het kind een groter risico loopt op gedrags- en/of ontwikkelingsproblemen. Het NJI schrijft hierover: 'Armoede maakt opvoeden moeilijker: het is lastiger om te voorzien in belangrijke behoeften van kinderen (zoals gezonde voeding of een rustige plek in huis om huiswerk te maken), kan leiden tot stress en psychische problemen bij ouders en zorgt ervoor dat gezinnen vaak in buurten wonen waar kinderen sneller in aanraking komen met criminaliteit.'¹¹

Het is daarom belangrijk om armoede ook in relatie tot andere problematiek te bekijken en de vicieuze cirkel te doorbreken, waarbij generatie op generatie met dezelfde armoede problematiek te maken heeft. Dit sluit aan bij de visie van gemeente Zaanstad, waarbij problemen integraal worden bekeken en aangepakt. Daarom starten we dit najaar met een tweede Mobility Mentoring® project binnen de aanpak van onze Jeugdteams / het nieuwe

⁷ https://www.bijeva.be/factoren_die_risico_op_armoede_vergroten.html

⁸ Platform 31

⁹ Mobility Mentoring® is een trademark van EMPath!

¹⁰ <https://www.armoedefonds.nl/gevolgen-van-armoede>; RIVM, "Armoede, chronische stress en gezondheid in de gemeente Den Haag"; CBS, Armoede en sociale uitsluiting 2018"; <https://www.socialealliantie.nl/index.php/achtergronden/thema-gezondheid-en-armoede/gezondheid-en-armoede>.

¹¹ <https://www.nji.nl/Multiprobleemgezinnen-Probleemschets-Risicofactoren>

Stedelijk Jeugdteam. Hierbij gaan we toe werken naar de intergenerationele aanpak vanuit Mobility Mentoring® die momenteel in Amerika verder wordt doorontwikkeld en waar wij per 2021 mee gaan starten.

7.2 Samenhang in de problematiek

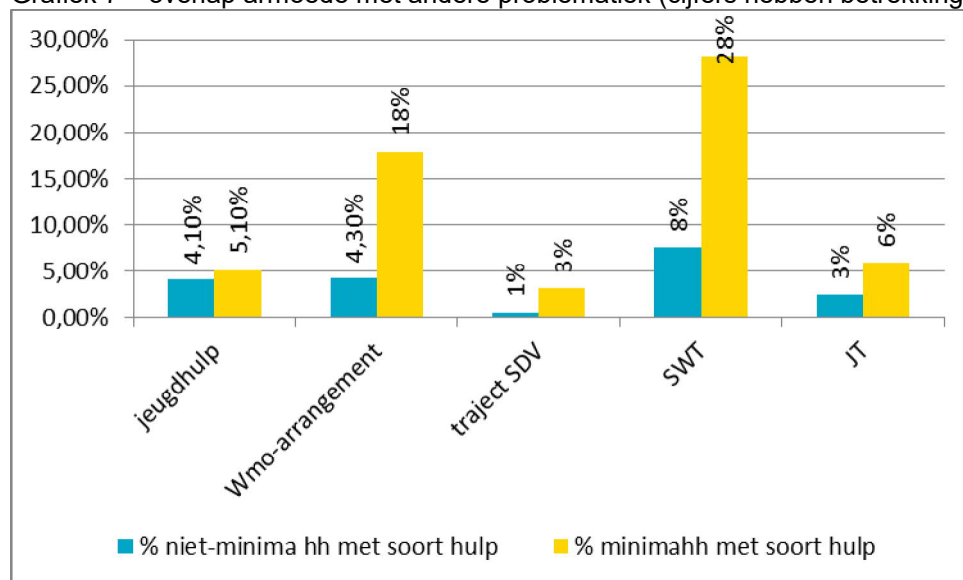
Vanuit gemeentelijk perspectief kan onderzocht worden in hoeverre armoede voor komt in combinatie met specialistische jeugdhulp, een Wmo-arrangement, een traject schulddienstverlening, hulp vanuit het Sociaal Wijkteam (SWT) en hulp vanuit het Jeugdteam (JT). Wat opvalt is dat minimahuishoudens relatief vaker van deze soorten hulp gebruikmaken. Dit is vooral het geval bij een Wmo-arrangement en hulp vanuit het SWT. Mogelijke verklaringen hiervoor zijn:

- Voor de aanvraag van een minimaregeling moeten inwoners langs het Sociaal Wijkteam;
- In 2017 en 2018 was op de Wmo een inkomensafhankelijke eigen bijdrage van toepassing. Mensen met een hoger inkomen betaalden daardoor een hogere eigen bijdrage en zien daardoor soms van hulp af of kopen zelf hulp in. Dat leidt ertoe dat dat huishoudens met een lager inkomen relatief meer gebruikmaken van de Wmo;
- Armoede heeft een (negatieve) invloed op gezondheid, waardoor mensen eerder hulp nodig hebben, zoals bijvoorbeeld uit de Wmo.

Tabel 10 – overlap armoede met andere problematiek, in aantallen (cijfers hebben betrekking op 2017).

	Aantal huishoudens		
	niet-minima	minima	Totaal
Specialistische jeugdhulp	2689	397	3086
Wmo-arrangement	2814	1382	4196
Traject schulddienstverlening (SDV)	332	237	569
Hulp bij Sociaal Wijkteam (SWT)	5012	2178	7190
Hulp bij Jeugdteam (JT)	1750	456	2206

Grafiek 7 – overlap armoede met andere problematiek (cijfers hebben betrekking op 2017).

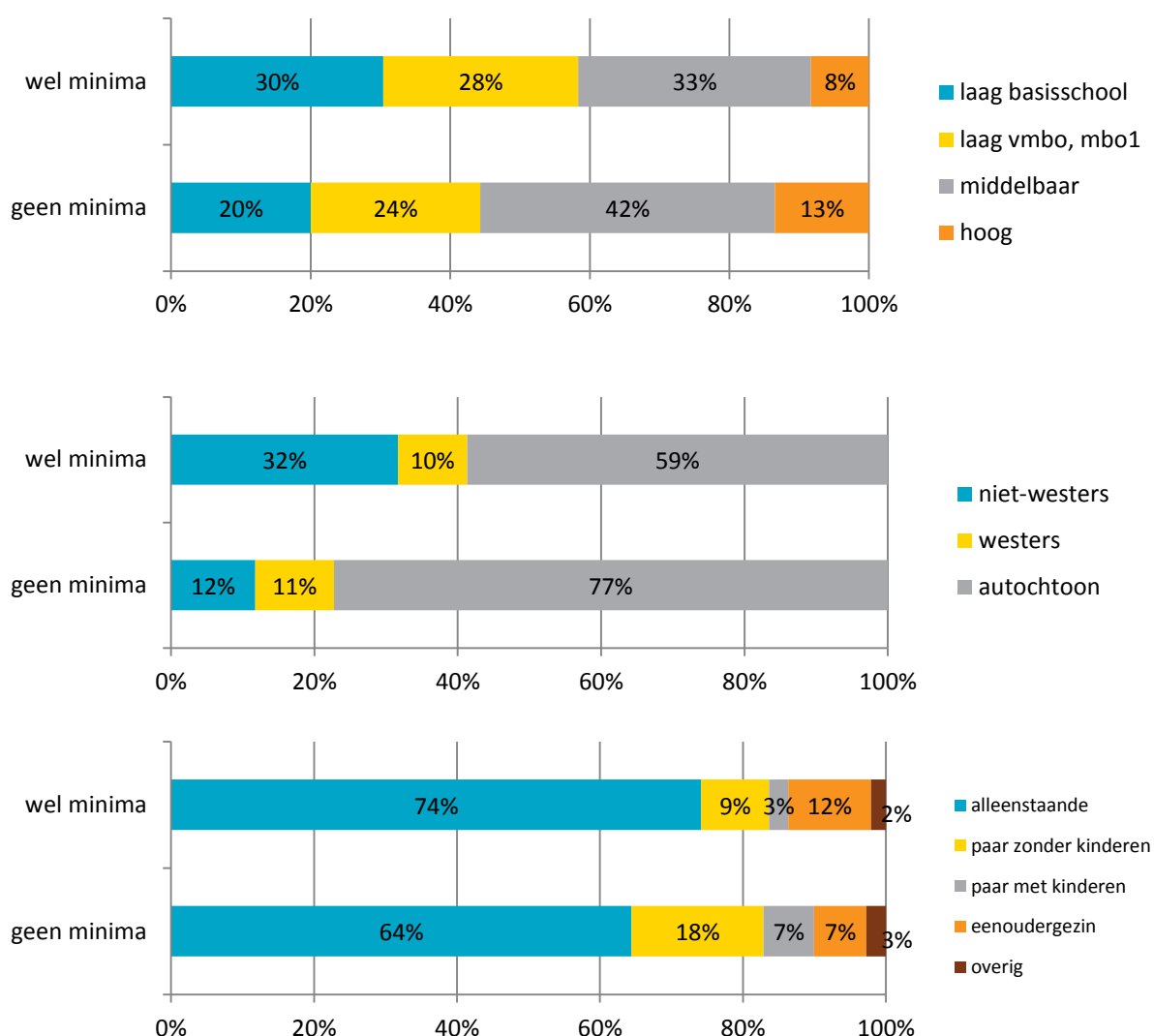

7.3 Armoede in relatie tot de Wmo

Van de minimahuishoudens zijn er 1.380 huishoudens die gebruik maken van een Wmo-arrangement; dat komt neer op zo'n 18% van alle minimahuishoudens. Dit is een fors verschil met de niet-minima: van die maken 4% gebruik van de Wmo-arrangement. Zoals al eerder is genoemd, is dit grote verschil goed te verklaren door de eigen bijdrage. Ook heeft armoede invloed op de gezondheid, waardoor mensen eerder hulp nodig hebben, bijvoorbeeld uit de Wmo.

Als we kijken naar het soort Wmo, zien we vooral de geestelijke gezondheidszorg meer voorkomen bij de minima. 11% van de minima heeft dit profiel, ten opzichte van 3% bij de niet-minima. Verder zien we bij de minima die gebruikmaken van de Wmo, dat zij vaker een niet-westerse achtergrond hebben dan bij de niet-arme huishoudens en dat het relatief ook vaker eenpersoonshuishoudens zijn. Ook zijn ze vaker laagopgeleid.

Grafiek 8 – Minimahuishoudens in relatie tot overige huishoudens met Wmo, naar hoogste opleidingsniveau, etniciteit en vorm huishouden (cijfers hebben betrekking op 2017).

7.4 Armoede in relatie tot specialistische jeugdhulp

Bij 400 van de 7.700 minimahuishoudens is specialistische jeugdhulp aanwezig, ofwel 5%. Bij de niet-minima is dit 4%, relatief iets minder dus. Het betekent dat armoede een negatieve invloed heeft op kinderen, waardoor zij gemiddeld vaker in de jeugdhulp terecht komen. Wetenschappelijk is dit ook bewezen: kinderen die leven in armoede, hebben een groter risico op (gedrags)problemen.

Wat betreft soorten jeugdhulp gaat het dan om:

- geestelijke gezondheidszorg bij de minima 3,9% tegenover 3,5% bij de niet-minima;
- jeugd met beperkingen 1,2% tegenover 0,4%;
- en jeugdropvoedhulp 1,6% tegenover 0,6%.

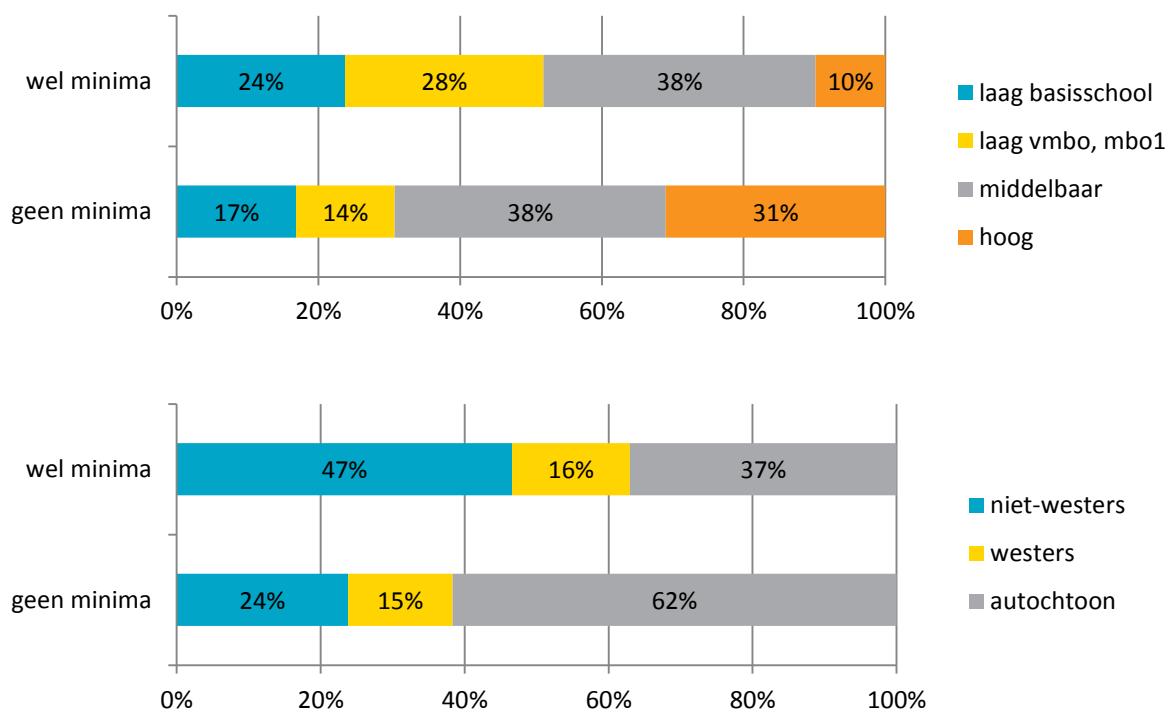
Qua achtergrondkenmerken van de minima met jeugdhulp zien we hetzelfde beeld als in het algemeen en bij de Wmo: vooral niet-westerse huishoudens, relatief veel eenoudergezinnen, maar wel laag tot middelbaar opgeleid.

Naast het eerdergenoemde Mobility Mentoring® project, zet Zaanstad onder andere in op het voorkomen en verminderen van problematiek bij kinderen door:

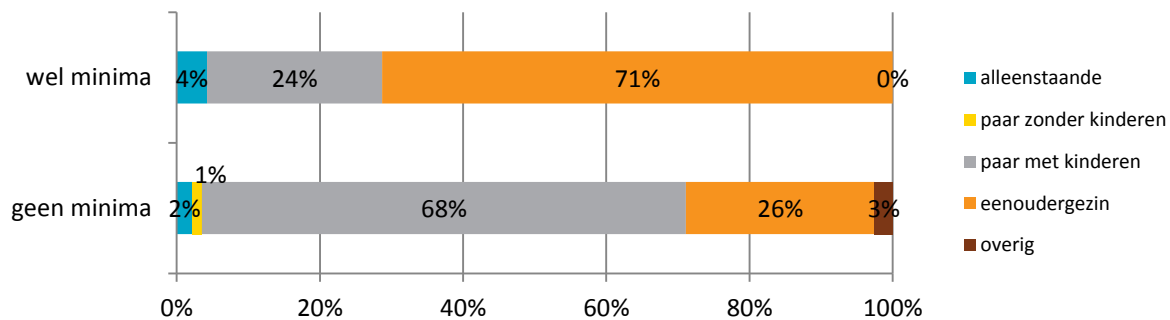
- de aanpak echtscheidingen (in relatie tot eenoudergezinnen);
- het taalakkoord en het VVE¹²-beleid (in relatie tot het opleidingsniveau).

Verder wordt bij de Jeugdteams integraal naar problematiek gekeken en samengewerkt met de Sociaal Wijkteams als er problemen zijn op het gebied van armoede of schulden.

Grafiek 9 – Minimahuishoudens in relatie tot de overige huishoudens met specialistische jeugdhulp, naar hoogste opleidingsniveau, etniciteit en vorm huishouden (cijfers hebben betrekking op 2017).

¹² VVE = voor- en vroegschoolse educatie

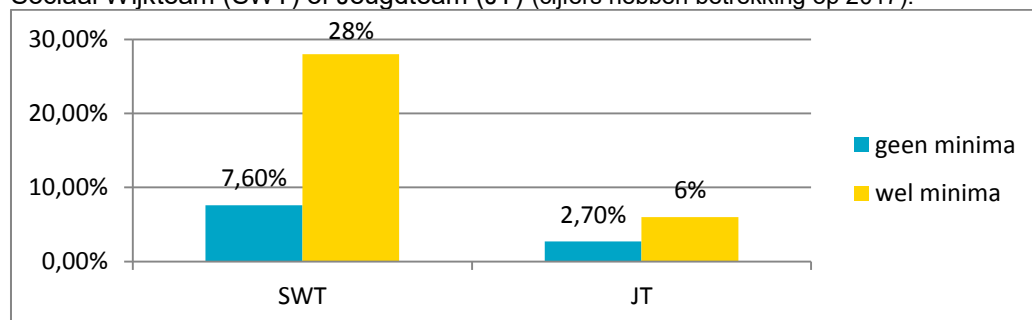

7.5 Armoede in relatie tot hulp Sociaal Wijkteam & Jeugdteam

Minimahuishoudens komen relatief vaak bij het Sociaal Wijkteam: 28% had in 2017 contact met het wijkteam, tegenover 7,6% van de niet-minima. Dit is verklaarbaar: de aanvraag voor regelingen verloopt via het Sociaal Wijkteam. Tegelijkertijd kan er gesteld worden dat een groot deel van de minima dus helemaal geen contact had met een wijkteam, terwijl zij misschien wel begeleiding kunnen gebruiken op het gebied van armoede.

Bij de Jeugdteams is het lastiger om te zeggen waarom minimahuishoudens hier relatief vaker contact mee hebben; namelijk 6% tegenover 2,7% van de niet-minima. Dit duidt erop dat armoede bij de ouders problemen voor hun kinderen met zich meebrengt.

Grafiek 10 – Minimahuishoudens in relatie tot de overige huishoudens die contact hebben met het Sociaal Wijkteam (SWT) of Jeugdteam (JT) (cijfers hebben betrekking op 2017).

7.6 Armoede in relatie tot schulden

Om een beter beeld van schulden te krijgen, zijn cijfers opgevraagd van schulden bij de zorgverzekeraar en van de bronheffing¹³. Schulden bij de zorgverzekeraar is een eerste signaal dat rekeningen niet betaald kunnen worden; daarna blijft het betalen van nutsvoorzieningen en huur ook uit. Van twee grote zorgverzekeraars in Zaanstad zijn cijfers opgevraagd over het aantal mensen met een betalingsachterstand. Zo zijn er bij Univé 1.072 mensen met een betalingsachterstand, waarvan 915 rond premie. Slechts 85 mensen hebben een betalingsregeling afgesloten. Zilveren Kruis kent zo'n 10.700 mensen met een betalingsachterstand met betrekking tot de premie en andere kosten: dit komt neer op ongeveer één van de 6 verzekerden bij hen. De helft hiervan betreft een achterstand rond premie. 2.600 mensen hebben een betalingsregeling getroffen met Zilveren Kruis. Omdat een achterstand in de betaling van de premie voor de zorgverzekering een signaal is van

¹³ Zorgverzekeraars zijn verplicht om bij een betalingsachterstand van zes maanden of meer de incasso van de premie voor de basisverzekering over te dragen aan het Centraal Administratiekantoor (CAK). Het CAK verhoogt de incasso met een maandelijkse boete en int de premie en boete bij de bron van het inkomen. De maandelijkse boete blijft bestaan zolang de betalingsachterstand bestaat. Dit heet de bronheffing.

mogelijk meer schulden, willen we deze groep inwoners eerder benaderen. Daarvoor is het project 'Vroegsignalering' gestart waarbij we onderzoeken wie benaderd kan worden voor een vroegtijdig schulddienstverleningstraject en wanneer dat dan het beste kan.

Als iemand een betalingsachterstand ter hoogte van zes maanden bij de zorgverzekeraar heeft, komt deze in de bronheffing terecht. Dat betekent dat er maandelijks een boete wordt opgelegd, met als resultaat dat deze mensen vaak nog verder in de schulden komen. Voor Zaanstad weten we dat er op dit moment 3.279 mensen zijn die in de bronheffing zitten. Totaal betreft dit een schuld van €11.027.480,-, met een gemiddelde schuld van €3.363,-. Onderstaande tabel laat zien hoe groot de schuld van mensen is.

Een deel van de mensen in de bronheffing heeft een betalingsregeling gesloten met de zorgverzekeraar, namelijk 853 mensen; een kleiner deel (namelijk 307) heeft een bewindvoerder. Bij het grootste deel van de mensen in de bronheffing is het dus de vraag hoe zij zich redden. Het valt op dat een groot deel mensen niet voor het eerst in de bronheffing zit: 38% van alle mensen zit er voor een tweede keer of meer in. De kans op terugval is dus groot. Daarom is het van belang dat in het schulddienstverleningstraject ook veel aandacht is voor gedragsverandering. De wetenschap leert ons dat de kans op effectieve gedragsverandering ontstaat zodra de stress rondom schulden is weggenomen.

Tabel 11 – aantal mensen in de bronheffing, naar hoogte schuld (cijfers hebben betrekking op maart 2019).

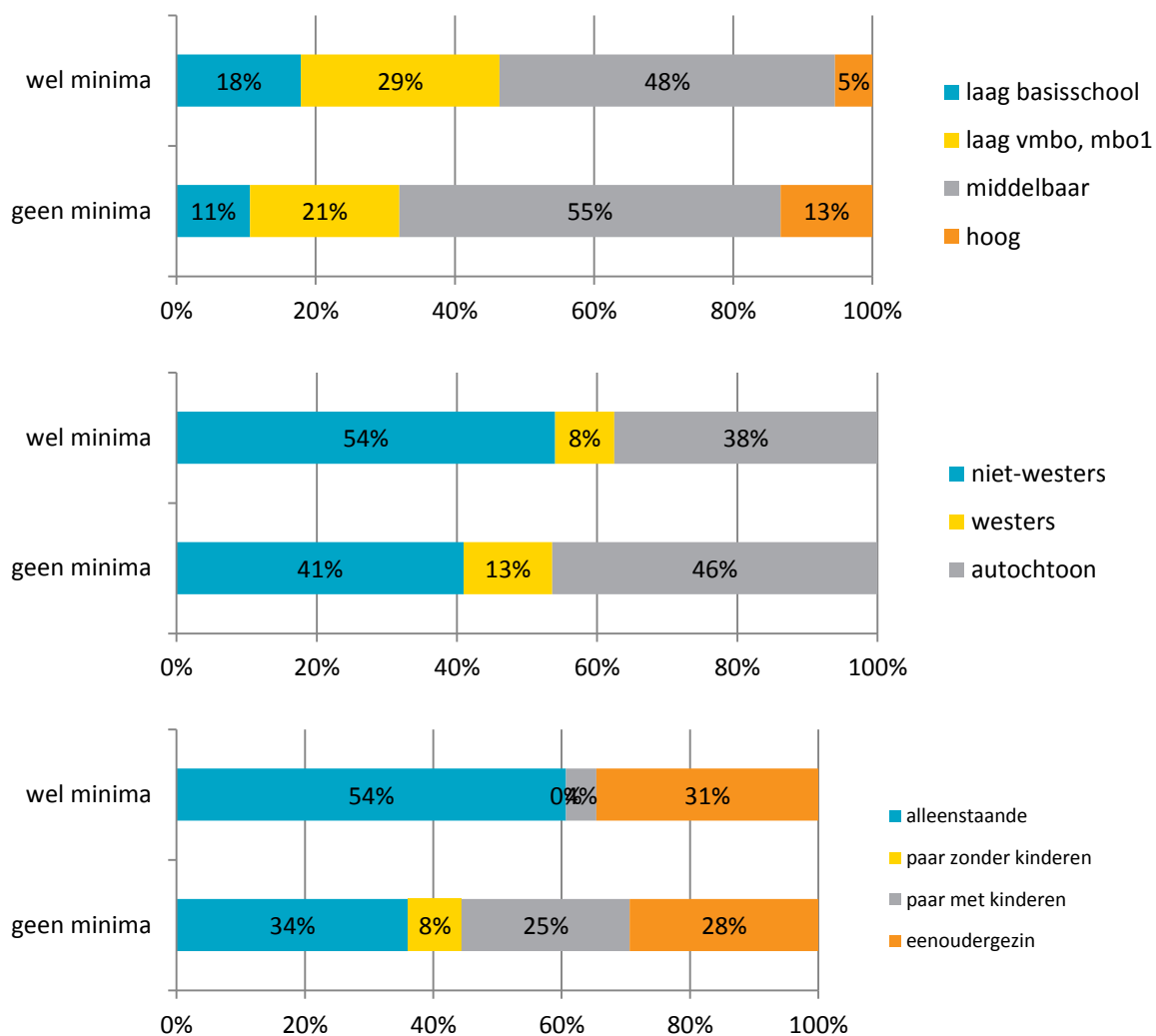
Hoogte schuld	Aantal mensen
€0-300	886
€300-600	258
€600-1000	270
€1000-5000	1052
€5000-10.000	501
€10.000 en hoger	312

Zijn de mensen met schulden ook bekend bij de gemeente?

In totaal hebben 569 huishoudens een traject schulddienstverlening gehad in 2017. Van de minima weten we dat 237 huishoudens een traject schulddienstverlening hadden in 2017, ofwel 3% van alle minima. Hiermee hebben zij relatief vaker een traject schulddienstverlening ten opzichte van de niet-minima. Dit is logisch, want armoede en schulden gaan vaak hand in hand. Het betreft dan vooral eenpersoonshuishoudens en huishoudens met een middelhoog opleidingsniveau (zie ook grafiek 11).

De gemeente heeft een ruim aanbod aan regelingen voor mensen met schulden, maar richt zich ook op preventie. Vanuit de Armoede Agenda wordt in het project 'Datalab en datagestuurd werken' met partners onderzocht welke parameters een voorspelling kunnen zijn voor mogelijke schulden bij inwoners. Als schulden in een vroeg stadium worden herkend is het mogelijk om samen met de inwoners hogere schulden, hogere zorgkosten en meer problemen, te voorkomen.

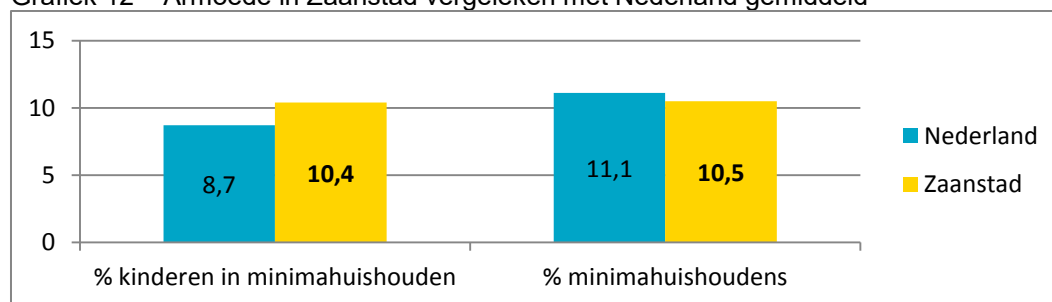
Grafiek 11 – Minimahuishoudens in relatie tot de overige huishoudens met een traject schulddienstverlening, naar hoogste opleidingsniveau, etniciteit en vorm huishouden (cijfers hebben betrekking op 2017).

8 Zaanstad in vergelijkend perspectief

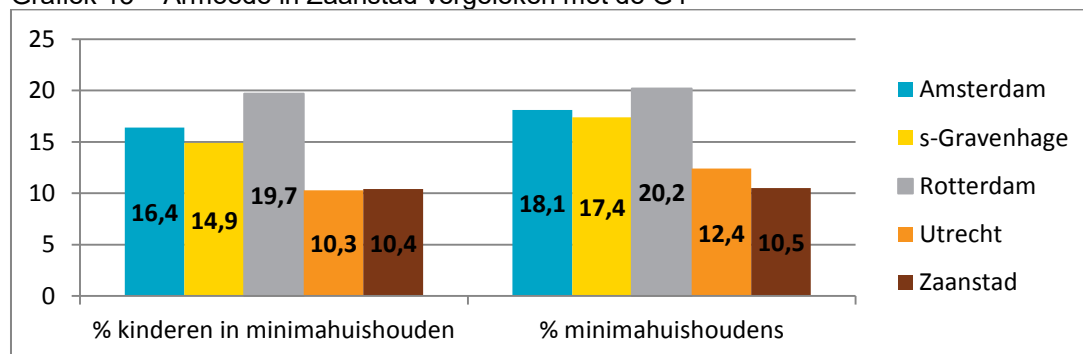
Er zijn veel aantallen genoemd over de armoede in Zaanstad, maar een vergelijking met Nederland gemiddeld en andere gemeenten is nodig om uitspraken te kunnen doen over hoe groot de armoedeproblematiek is. Zaanstad zit wat betreft het aantal minimahuishoudens precies op het gemiddelde van Nederland, maar kent wel relatief wel iets meer kinderen die in armoede opgroeien: 10,4% tegenover 8,7%. Er kan dus geconcludeerd worden dat armoede in Zaanstad zich bovengemiddeld veel concentreert bij gezinnen.

Grafiek 12 – Armoede in Zaanstad vergeleken met Nederland gemiddeld

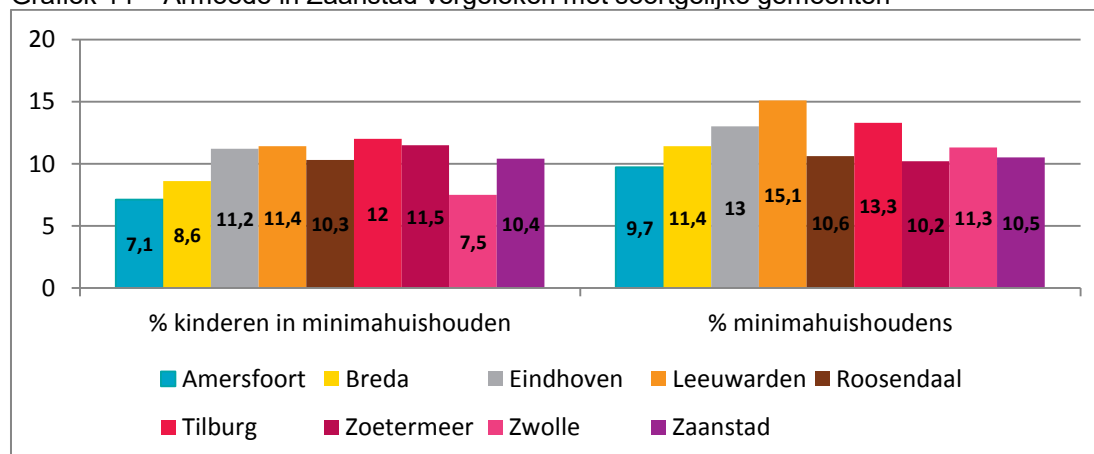

Ten opzichte van vergelijkbare gemeenten wijkt Zaanstad ook niet heel erg af. De G4 zitten qua percentages wel veel hoger, maar dit is logisch: grote steden kennen in het algemeen meer armoede.

Grafiek 13 – Armoede in Zaanstad vergeleken met de G4

Grafiek 14 – Armoede in Zaanstad vergeleken met soortgelijke gemeenten

9 Bijlage: onderzoeksmethoden

Het CBS maakt het mogelijk voor (onderzoeks)instellingen om onderzoek te doen met data op persoonsniveau. Deze zogeheten microdata zijn geanonimiseerd: er zijn dus geen persoonsgegevens uit te herleiden. Ook voor gemeenten is het mogelijk om door middel van een machtiging toegang te krijgen tot microdata. Gemeente Zaanstad heeft deze machtiging sinds januari 2017.

Vanuit het CBS zijn data gebruikt rondom de Basisregistratie Personen (BRP), inkomen, vermogen en opleidingsniveau. Vervolgens zijn hier data van de gemeente aan gekoppeld, namelijk rondom gebruik minimaregelingen, Wmo, jeugdhulp, schulddienstverlening en hulp vanuit Sociaal Wijk- en Jeugdteam. Op deze manier ontstaan twee grote databestanden waarbij op individueel en op huishoudniveau te zien is wat voor problematiek er aanwezig is, met daarbij achtergrondkenmerken zoals huishoudsamenstelling en etniciteit.

De cijfers van het CBS hebben betrekking op 2017, omdat inkomensgegevens twee jaar achterlopen. Daarbij is gekeken naar de huishoudens en personen die op de peildatum 1 januari 2017 in Zaanstad woonden. Vervolgens zijn de CBS-gegevens door Zaanstad bewerkt en is voor hen gekeken wat voor achtergrondkenmerken zij hebben en in hoeverre zij dat jaar gebruik hebben gemaakt van minimaregelingen of andere gemeentelijke zorg. Er is dus ook gemeentelijke data toegevoegd; deze hebben zowel betrekking op 2017 als 2018.

gemeente Zaanstad

Stadhuisplein 100, 1506 MZ Zaandam
Postbus 2000, 1500 CA Zaandam

T 14 075
www.zaanstad.nl